

LABORATORIUM POMIARÓW MASZYN

GENERATOR I (PM-11)

www.imiue.polsl.pl/~wwwzmiape

Opracował: Dr inż. Jan Około-Kułąk
Sprawdził: Dr inż. Tadeusz Wojakowski
Zatwierdził: Dr hab. inż. Janusz Kotowicz

1. Cel ćwiczenia.

Celem ćwiczenia jest poznanie budowy, właściwości i opisów charakterystyk generatorów synchronicznych.

2. Wprowadzenie.

2.1 Podział generatorów ze względu na budowę wirnika.

Wirniki generatorów synchronicznych stosowanych w energetyce to:

-wirniki cylindryczne zwane też wirnikami z biegunami utajonymi (posiadające jedną lub dwie pary biegunów)

-wirniki z biegunami jawnymi zwane też wirnikami z biegunami wydatnymi (posiadające dwie lub więcej par biegunów)

Generatory wyposażone w wirniki cylindryczne najczęściej napędzane są turbinami parowymi i nazywane są *turbogeneratorami*.

Generatory z biegunami jawnymi najczęściej współpracują z turbinami wodnymi i nazywane są *hydrogeneratorami*.

Wzór na prędkość obrotową wirnika generatora synchronicznego n wyrażoną w

obrotach na minutę: $n = \frac{f \cdot 60}{p}$ gdzie „ f ” częstotliwość w [Hz] a „ p ” liczba par

biegunów wirnika.

2.2 Włączanie generatora do sieci.

Przed zamknięciem wyłącznika łączącego generator z siecią przeprowadza się synchronizację. Synchronizacja może być realizowana: automatycznie, półautomatycznie lub ręcznie. O jakości synchronizacji decyduje spełnienie trzech warunków zgodności pomiędzy napięciami generatora i sieci:

-wartości skutecznej ($U_G=U_S$) [dopuszczalne niezgodności 2% do 3%]

-częstotliwości ($f_G=f_S$) [dopuszczalna niezgodność 0,1%]

-fazy ($\nu=0$ brak przesunięcia fazowego pomiędzy napięciami generatora i sieci) [dopuszczalne niezgodności 2% do 3%]

Jest jeszcze czwarty warunek, który musi być spełniony zawsze ale sprawdzany jest tylko przed pierwszym włączeniem generatora do sieci:

-zgodna kolejność faz (po zamknięciu wyłącznika pola wirujące wytworzone w tworniku generatora przez napięcie sieci i pole wytworzone przez wirujący wirnik muszą obracać się w tym samym kierunku).

-W synchronizacji ręcznej poprzez regulację prądu wzbudzenia i prędkości turbiny trzy pierwsze warunki spełniamy ręcznie, ręcznie (obserwując wskazania kolumny synchronizacyjnej) włączamy też wyłącznik.

-W synchronizacji półautomatycznej jest podobnie tylko wyłącznik zamyka się automatycznie

-W synchronizacji automatycznej wszystko odbywa się automatycznie.

Czwarty warunek jest realizowany przez ekipy montażowe przed pierwszym włączeniem generatora do sieci.

-Synchronizacją dokładną nazywamy precyzyjne spełnienie trzech pierwszych warunków przed zamknięciem wyłącznika.

-Synchronizacjami: zgrubną, pośpieszną, oraz niedokładną nazywamy przybliżone spełnienie tych warunków przed zamknięciem wyłącznika (można je stosować tylko za zgodą producenta generatora).

-Samosynchronizacją nazywamy włączenie niewzbudzonego wirującego z prędkością synchroniczną generatora do sieci, który po włączeniu wzbudzenia zostaje wciągnięty do pracy synchronicznej (można ją stosować tylko za zgodą producenta generatora).

Obecnie najczęściej stosowana jest synchronizacja automatyczna.

2.3. Kolumna synchronizacyjna.

Kolumną synchronizacyjną nazywamy zestaw przyrządów pozwalających przeprowadzić synchronizację dokładną. Kolumna składa się najczęściej z: dwóch woltomierzy sieciowego i generatora (lub jednego mierzącego różnicę tych napięć), dwóch częstotliwościomierzy sieciowego i generatora (lub jednego mierzącego różnicę częstotliwości) i synchronoskopu pozwalającego na określenie kąta przesunięcia fazowego pomiędzy napięciem sieci i generatora.

2.4. Rodzaje współpracy generatora z siecią:

Ze względu na wartość znamionową mocy generatora i mocy pozostałych generatorów pracujących w sieci wyróżniamy trzy przypadki współpracy generatora z siecią:

-Praca na sieć sztywną, gdy moc generatora jest znacznie mniejsza od mocy sieci: $P_G \ll P_S$.

-Praca na sieć elastyczną gdy te moce są porównywalne: $P_G \approx P_S$.

-Praca samotna gdy moc generatora jest znacznie większa od mocy sieci: $P_G \gg P_S$.
Przypadek pierwszy występuje najczęściej, wtedy częstotliwość i napięcie w sieci w znikomym stopniu zależą od mocy turbiny i prądu wzbudzenia naszego generatora.

2.4. Straty występujące w generatorze.

Nie cała moc czynna dostarczana przez wał z turbiny do generatora jest oddawana do odbiorców. Straty (równe różnicy tych mocy) dzielimy na:

- Straty obciążeniowe proporcjonalne (w przybliżeniu) do kwadratu prądu oddawanego do odbiorców
- Straty jałowe proporcjonalne (w przybliżeniu) do kwadratu napięcia generatora.
- Straty wzbudzenia równe mocy traconej w obwodzie wzbudzenia (prądnicą synchroniczną z wirującymi prostownikami, prądnice prądu stałego lub prostowniki statyczne).
- Straty mechaniczne równe mocy traconej na tarcie [w łożyskach, wirnika o gaz wypełniającego generator (powietrze lub wodór) i szczotek o pierścieniu (jeśli takie występują)], do strat mechanicznych zalicza się też moc zużyta na chłodzenie i smarowanie generatora (pomp wodnych i olejowych oraz wentylatorów powietrza i wodoru).

2.5. Sprawność generatora.

Sprawność generatorów synchronicznych należy do przedziału: $\eta \in (96\% \div 99\%)$
 Przebieg sprawności w funkcji prądu obciążenia: $\eta = f(I_G)$ ma charakterystyczny przebieg wzrastająco – opadający, najczęściej generator zaprojektowany jest tak, że prąd przyjmuje wartość znamionową w miejscu gdzie krzywa sprawności zaczyna opadać, co oznacza że praca dla: $I_G > I_N$ jest nie tylko szkodliwa ale również nieekonomiczna.

2.6. Podstawowe pomiary elektryczne generatorów.

- Charakterystyka biegu jałowego: zdejmowana przy obracającym się z prędkością znamionową generatorze: $n = n_N$ odłączonym od sieci. Charakterystyka ta ilustruje zależność napięcia na zaciskach twornika od prądu wzbudzenia: $U_G = f(I_W)$
  - Charakterystyka zwarcia: zdejmowana przy prędkości wirowania generatora bliskiej prędkości znamionowej: $n \approx n_N$. Twornik generatora jest odłączony od sieci i zwarty: $I_G = f(I_W)$.
  - Pomiar izolacji wirnika i twornika generatora.
  - Pomiar oporności uzwojeń wirnika i twornika generatora.
- W czasie postoju i ruchu generator jest poddawany wielu innym pomiarom.

2.7. Uproszczony schemat zastępczy jednej fazy twornika.

Przyjmując że oporność uzwojeń twornika jest pomijalnie mała: $R = 0$ otrzymujemy schemat składający się z: E_W – siły elektromotorycznej proporcjonalnej (w maszynie nienasyconej) do prądu wzbudzenia. X_{ad} – reaktancji reprezentującej oddziaływanie obciążonego prądem odbiorców twornika. X_s – reaktancji reprezentującej rozproszenie (suma tych reaktancji nazywana jest reaktancją synchroniczną: $X_d = X_{ad} + X_d$). Wszystkie te elementy połączone są szeregowo. Suma wektorów napięć E_W oraz $I_G * X_d$ jest równa napięciu U_G na zaciskach generatora. Kąt ν pomiędzy: E_W i U_G nazywa się

kątem mocy, a kosinus kąta φ pomiędzy prądem twornika I_G i napięciem na zaciskach twornika U_G nazywa się współczynnikiem mocy.

2.8. Charakterystyka kątowa generatora.

Charakterystyka ta ilustruje zmianę mocy czynnej P oddawanej przez generator do sieci w funkcji kąta mocy: ν zawartego pomiędzy wektorem siły elektromotorycznej wzbudzenia: E_w i wektorem napięcia na zaciskach twornika: U_G . Dla generatorów z wirnikiem cylindrycznym ma ona postać sinusoidy w przedziale od 0 radianów do π radianów. Amplituda tej sinusoidy jest tym większa im większy jest prąd wzbudzenia.

$$P = m \cdot \frac{U_G \cdot E_w}{X_d} \cdot \sin \nu$$

2.9. Rozbieganie się generatora.

Są trzy sytuacje w których generatorowi grozi rozbiegnięcie:

- przerwa w obwodzie wzbudzenia,
  - zwiększenie kąta mocy ν powyżej 90° ($\pi/2$ rad), [typowo $\nu \in (30^\circ \div 40^\circ)$]
  - odłączenie obciążonego generatora od sieci,
- pierwsze dwa przypadki są z uwagi na pojawiający się moment hamujący asynchroniczny mniej groźne, trzeci przypadek jest groźny i jeśli nie zadziałają prędkościowe zabezpieczenia turbiny i częstotliwościowe generatora może doprowadzić do rozbiegnięcia się turbozespołu i zniszczenia generatora i turbiny.

2.10. Dane znamionowe generatora.

$U_N=400/440$ [V]-----znamionowe napięcie twornika

$I_N=1170/1070$ [A]-----znamionowy prąd twornika

$S_N=812$ [kVA]-----moc znamionowa

$n_N=1500$ [obr/minutę]-----prędkość znamionowa

$f=50$ [Hz]-----częstotliwość znamionowa

$\cos\varphi_N=0,8$ -----znamionowy współczynnik mocy

$U_w=46$ [V]-----napięcie wzbudzenia

$I_w=210$ [A]-----prąd wzbudzenia

3. Badania i pomiary; 4. Opracowanie wyników pomiarów; 5. Sprawozdanie.

są opisane w ćwiczeniu: GENERATOR II (PM-12)

LITERATURA:

„Maszyny elektryczne w pytaniach i odpowiedziach” W. Latek

„Turbogeneratory” W. Latek

„Maszyny elektryczne” A. Plamitzer